

כהנים בלימוד רפואה

נתבקשתי ע"י תלמידים בישיבה-אוניברסיטה בניו-יורק להשיבם תשובה הלכתית מוסמכת, איך יכולים סטודנטים כהנים ללמוד בבית-ספר לרפואה מכיוון שהם חייבים ללמוד אנטומיה ולהשתתף בנתוחי מתים. לכאורה, בבתי ספר לרפואה בחו"ל יותר קל למצוא פתרון לבעיה זו מכיוון שרוב הגופות, ואולי כולן, אינן של יהודים. ואפשר, לכאורה, לבוא ולומר, כדאי הוא ר"ש בן יוחאי, שאמר במס' יבמות סא, א: "קברי עובדי כוכבים אינן מטמאין באהל" לסמוך עליו בשעת הדחק. ואע"פ שמבואר בשו"ע יו"ד סימן שעב, ס"ב: "קברי עובדי-כוכבים נכון ליזהר הכהן מלילך עליהם" כתב ע"ז הרמ"א: אע"פ שיש מקילין ונכון להחמיר. ולכאורה, בשעת דחק גדול מעין זה, שבאים למנוע מהכהנים ללמוד חכמת הרפואה, שהיא מקצוע חשוב ביותר המפרנסת בכבוד את בעליה, בכגון זה אפשר לסמוך על הרמב"ם וסיעתו הפוסקים כר"ש בן-יוחאי כמו שפסק בפ"א מהל' טומאת מת הלכה י"ג.

לשיטת הרמב"ם: למוד אנטומיה אינו מותר לכהנים

אולם, אין בשיטה זו של הרמב"ם אלא להתיר לסטודנטים כהנים להיות נוכחים בזמן נתוחי המתים כדי ללמוד ע"י ראייה בלבד את חכמת האנטומיה. אבל אסור להם לעסוק בעצמם בנתוחי המתים ולא לנגוע בהם אפי' לר"ש בן-יוחאי; כמו שאמרו במס' יבמות שם: "רבינא אמר: נהי דמעטינהו קרא מאטמוי באהל דכתיב אדם כי ימות באהל ממגע ומשא מי מעטינהו קרא". וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהל' טומאת מת הל' יב: אחד המת מישראל, או מן העכו"ם מטמא במגע ובמשא, (וכן פסק בפ"ג מהל' אבל, הלכה ג). ולכן, גם פתרון זה, של למוד אנטומיה בבתי-ספר לרפואה שבחו"ל אינו מותר לכהנים לדעת הרמב"ם.

שיטת ה"יראים": כאשר הגופות המנותחות של נכרים — מותר

אולם, בעל ספר "היראים" לא פסק כרבינא, שכן הביא הב"י בטור יו"ד סימן שעב בשם ספר "היראים", שחולק על הרמב"ם וכותב, דהלכה כר"ש בן-יוחאי, וכיוון שאין מטמאין באהל, אף במגע ובמשא לא מטמאין. והביא ראייה מת"כ וכתב בסוף דבריו ושמעתי שאסורים כהנים במגע ומשא מתי עכו"ם ואני כתבתי הנ"ל, והמחמיר תבא עליו ברכה, והמיקל לא הפסיד. וכתבו הגהות עליו אמנם כדברי המחבר רבינו משמע בפרק הבא על יבמתו דגרסינן נהי דמעטינהו קרא

הרב הראשי לישראל

[תצו]

מאהל ממגע ומשא לא מעטינהו עכ"ל. וכן הביא בהגהות מיימוניות בפ"ג מהל' אבל אות ב בשם "היראים" דאפי' במגע ומשא לא מטמא. ויוצא, שעל כל פנים לפי "היראים" מותר לכהנים ללמוד בבי"ס לרפואה אנטומיה, כאשר הגופות המנותחות הן של נכרים. מה שאין כן לדעת הרמב"ם וסיעתו וגם הב"י מסיק שם ולענין הלכה נקטינן להחמיר, וכן הביא הש"ך שם בס"ק ד במגע ומשא י"א דאפי' המקלים אוסרים וכן נראה דעת הב"י. אלא, שמלשוננו שהביאה בשם י"א נראה שמ"מ יש מקום לקולא גם לדידיה לסמוך על שיטת "היראים" שמתיר לכהנים אפי' לנגוע במת נכרי, וכדאי הוא בעל "היראים" לסמוך עליו בשעת דחק גדול, מעין זה שאם לא נסמוך עליו יופקעו הכהנים ממקצוע חשוב זה של הרפואה.

אולם, עדיין קיימת ועומדת הבעיה בכל חריפותה בכל הנוגע לכהנים בבתי ספר לרפואה בארץ, שרוב הגופות המנותחות שם הן של יהודים שנדבו גופם למדע, ואז האיסור על הכהנים אינו רק על מגע ומשא, אלא אסור לכהנים גם להכנס בבית שהמת או אבריו מונחים שם מטעם טומאת אהל המת.

מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בענין כהן טמא מת

והנה, מצינו מחלוקת גדולה בין הרמב"ם לראב"ד בענין כהן טמא מת אם מותר לו לחזור ולהטמא במת. הרמב"ם בפ"ג מהל' אבל ה"ז פסק: נטמא מקודם ואחר כך נכנס לאהל, אם התרו בו לוקה אף על הביאה. והשיג עליו שם הראב"ד וכתב "א"א הרב אינו פוסק כן, והא לא מיחזור דסוגיא דשמעתא כרבה דטומאה וטומאה שלא בחיבורין נמי לא מחייב, וכל שכן בחיבורין וטומאת ביאה נמי לא מחייב, אלא היכא דאתו בבת אחת". נמצינו למדים מדברי הראב"ד, שכל שהכהן טמא מת, שוב אינו מוזהר מן התורה על טומאת מת, או אהל המת, משום שהוא כבר מחולל ועומד, כדעת רבה במס' נזיר מב, ב, שאמר: אבל טומאה וטומאה אינו מתחייב על הטומאה השניה. וכמו שדרשו שם בברייתא, כהן שהיה לו מת מונח על כתיפו והושיטו לו מתו ומת אחר ונגע בו, יכול יהא חייב ת"ל ולא יחלל במי שאינו מחולל, יצא זה שהוא מחולל ועומד. לבסוף מחלק שם אביי בין טומאה בחיבורין, דהיינו שעדיין מחובר למת הראשון שאז אינו מתחייב על המת השני משום שהוא מחולל ועומד, ואין כאן תוספת טומאה ע"י המת השני, לבין טומאה שלא בחיבורין, דהיינו כשכבר פירש מן המת הראשון, והושיטו לו מת אחר, שאין כאן מחולל ועומד משום שיש כאן תוספת טומאה על הכהן אף בו ביום שנגע במת הראשון, משום שאדם הנוגע בו, בכהן זה, לאחר שפירש מן המת, לא יטמא אלא כנוגע באב הטומאה, אבל כשנוגע בכהן כאשר נוגע במת השני דטמא גם הנוגע בו שבעת ימים.

כן מתפרשת הסוגיא לפי דעת רש"י והתוס' שם בנזיר. והרמב"ם בפ"ה מהל' טומאת מת ה"ב כתב, שמדין תורה אין הבדל באדם שנגע באדם שנגע במת בין בחיבורין לשלא בחיבורין, אבל מדברי אפרים בחיבורין טמא האדם טומאת שבעה, וגם זה לענין תרומה וקדשים בלבד. אבל לנזיר ולעושה פסח שניהם טמאים טומאת ערב כדין תורה, אבל בפ"ה מהל' נזירות הלכות טו, יז לענין

[תצו]

טומאת נזיר מבדיל בין פירש מן המת ללא פירש שכן כתב שם: במה דברים אמורים כשנטמא ופירש וחזר ונגע, או נשא או אהיל, אבל אם היה נוגע במת ועדיין המת בידו ונגע במת אחר אינו חייב אלא אחת אע"פ שהתרו בו על כל נגיעה ונגיעה, שהרי מחולל ועומד. נמצינו למדים, שאם לא פירש מן המת הראשון, גם להרמב"ם אינו חייב על המת השני, משום שהוא מחולל ועומד. והראב"ד שם בהשגות חולק על הרמב"ם, וסובר שלדידן, גם אם פירש מן המת, כל שלא נטהר מן המת הראשון אם נוגע במת אחר, פטור על השני, משום שהוא מחולל ועומד. שכן כתב שם: א"א עיינתי בשמועה במס' נזיר, וראיתי שלדעת רב יוסף טומאה וטומאה בחיבורין של אדם במת, אפי' התרו בו על כל אחת ואחת אינו חייב אלא אחת. . . אבל פירש וחזר ונגע חייב שנים וכו'. ורבה פליג עליה בכל טומאה וטומאה, אפי' שלא בחיבורין אינו חייב אלא אחת הואיל וטמא הוא. ומתניתא דקתני אל תטמא והוא מטמא חייב על כל אחת ואחת מוקים לה בטומאה ובביאה. והא דאמר רב הונא נזיר שהיה בבית הקברות והושיטו לו מתו ומת אחר, ונגע בו חייב, ליתא דהא בחיבורין הוא. וכיוון דקיי"ל רבה ורב יוסף הלכתא כרבה. מעתה טומאה וטומאה, אפי' פירש וחזר ונגע פטור. והכהנים בזמן הזה טמאי מת הן. ועוד אין עליהם חיוב טומאה, והמחייב אותם עליו להביא ראיה עכ"ל הראב"ד ז"ל. וזה תואם את אשר כתב הראב"ד ז"ל על הרמב"ם בפ"ג מהל' אבל ה"ז הנ"ל.

יוצא איפוא, שלדעת הראב"ד, כל שהכהן כבר טמא מת אע"פ שפירש ממנו, אינו חייב אם חזר ונגע במת, משום שהוא מחולל ועומד, או משום שכבר הוא טמא ואין טומאה אחרת חלה עליו, ומשום שאין שם תוספת טומאה כמו שנראה מדברי הראב"ד בהל' נזירות, ומהתוס' במס' נזיר מב, ב בד"ה "מאי שנא". אלא, שלדעת התוס', כל שפירש וחזר ונגע יש בו תוספת טומאה, משום שהנוגע בו, כל זמן שפירש מן המת טמא טומאת ערב וכשמחזר למת הנוגע בו טמא שבעה, מה שאין כן לדעת הראב"ד אין הבדל בין פירש ללא פירש, משום שטומאה בחיבורין אינה אלא מדרבנן, כמו שפסק כן גם הרמב"ם ולדעת רבה אין בזה משום תוספת טומאה. וכבר האריך הלח"מ בהל' נזירות פ"ה הנ"ל, במחלוקת זו שבין הרמב"ם להראב"ד שמקבילה למחלוקת שבין תוס' לרש"י, שהרמב"ם מפרש את הסוגיא במס' נזיר כהתוס' שם, והראב"ד כפי' רש"י, לכן כתב שאפי' עילא בחיבורין פטור הכהן על טומאה אחרת משום שטומאת ז' בחיבורין אינה אלא מדרבנן. והנה, יש עדיין לברר הלכה זו שאם הוא מחולל ועומד אין הכהן חייב על טומאה שניה, אם היא באה להתיר טומאה שניה לכהן או רק לפוטרו ממלקות בלבד ולא להתירו להטמא לכתחילה, ומהראב"ד ברור, שטומאה שניה הותרה לו לכהן לכתחילה כשהוא טמא ועומד, ואפי' כשכבר פירש מטומאה ראשונה, שהרי כתב שם בהשגות בהל' נזיר: והכהנים בזמן הזה טמאי מתים הן, ועוד אין עליהן חיוב טומאה, והמחייב אותם עליו להביא ראיה. מלשון זו משמע, שמותרים הם לכתחילה להטמא למתים בזמן הזה, לדעת הראב"ד; שמלקות בזמן הזה ליתא, והמחייב אותם פירוש האוסר עליהם להטמא. וכן מוכח מדברי המל"מ, שיובאו להלן, שלדעת הראב"ד מותר לכתחילה, וכן כתב בשו"ת "זרע אברהם" לפי דעת הראב"ד כמו שיתבאר להלן.

[תצח]

אולם, הרמב"ם בפ"ב מהל' אבל הל' י"א כתב אפי' כשלא פירש הכהן עדיין ממתו אסור לו להטמא במת שני לכתחילה, שהרי כתב שם: הטומאה לקרובים דחוייה היא ולא הותרה לכל, לפיכך אסור לכהן להתטמא למת אפי' בעת שמתטמא לקרוביו שנאמר לה לטמא אינו מטמא לאחרים עמה. שלא יאמר הואיל ונטמאתי על אבי אלקט עצמות פלוני או אגע בקבר פלוני וכו'. ודרשת הרמב"ם "לה יטמא" שאינו מטמא לאחרים עמה, היא בתורת כהנים בריש פרשת "אמור". וכבר כתב שם הרדב"ז בפירושו על הרמב"ם, שאפי' בשעה שמתטמא לקרוביו אינו מטמא לאחרים, משום שהדרשה שבגמ' נזיר הנ"ל פרט למחולל ועומד, אינו אלא לפוטרו ממלקות כמו שכתב בהל' אבל פ"ג ה"ד, שהרי מחולל ועומד כל זמן שלא פירש, ולא להתירו להתטמא לכתחילה.

יש לחלק לדעת הרמב"ם בין כהן המתטמא למת מקרוביו לבין מתטמא למת באיסור

ואולי, יש לחלק לדעת הרמב"ם, בין כהן המתטמא לקרוביו אע"פ שהיא דחוייה אצלו ולא הותרה, אינו נקרא מחולל ועומד ע"י טומאה זו של קרוביו. לכן, אסור לו מן התורה להתטמא למת אחר, לבין כהן שנטמא למת באיסור, ועדיין לא פירש ממנו, שאין עליו איסור נוסף מן התורה להתטמא למת אחר. ולכן, הרמב"ם לא הביא עיקר הדין הנ"ל של מחולל ועומד אלא בשתי טומאות של זרים כמו שכתב בפ"ג מהל' אבל "היה נוגע ולא פירש או שהיה עומד בבית הקברות ונגע במתים אחרים, אע"פ שהתירו בו כמה פעמים אינו לוקה אלא אחת שהרי מחולל ועומד כל זמן שלא פירש". ולא כתב דין זה של מחולל ועומד בנטמא לקרוביו שאינו לוקה על מת אחר, כמו שמצינו בגמ' במס' נזיר הנ"ל, שמדובר שם בהושיטו לו מתו ומת אחר, שדינו כמחולל ועומד. ולכאורה, קשה על הרמב"ם למה שינה את דברי הברייתא ולא הביאה לענין מתו ומת אחר, שאינו לוקה על מת אחר משום שמחולל ועומד. ויתכן, שזהו ממשמעות דבריו בפ"ב מהל' טו, שהוכיח על האיסור, ולא כתב שיש בו במלקות.

מחלוקת הרמב"ם—הראב"ד, כמחלוקת רבי עקיבא ורבי טרפון ?

ברם מצינו ברמב"ן ב"תורת האדם" "ענין הכהנים" שכתב: "ולא תימא פטור דקאמרינן אבל אסור הוא, אלא מותר לכתחלה, דתניא באבל (פ"ד) היה עומד וקובר את מתו עד שהוא בתוך הקבר מקבל מאחרים וקובר, פירש, הרי זה לא יטמא. נטמא בו ביום ר' טרפון מחייב ור"ע פוטר, נטמא לאחר אותו היום הכל מודים שהוא חייב מפני שהוא סותר יום אחד". ופירש שם הרמב"ן את הברייתא שבמס' שמחות לר"ע לעולם לא קרינן ביה להחלו, אלא א"כ מוסיף ימי טומאה על עצמו אי נמי סבירא ליה טומאה בחיבורין לאו דאורייתא. והלכתא כר"ט וכו'. ובודאי דלענין איסור אפי' ר"ע מודה כדקתני רישא פירש הרי זה לא יטמא ולא פליג ר"ע. ותנו עלה התם במס' אבל (פ"ד) כהן שנטמא לקרובים אל יטמא לאחרים אפי' בו ביום. עכ"ל הרמב"ן.

נמצינו למדים, לכאורה, מדברי הברייתא באבל רבתי פ"ד היא מס' שמחות, שהמחלוקת שבין הרמב"ם להראב"ד הנ"ל היא מחלוקת שבין ר"ט לר"ע.

[תצט]

שהרמב"ם פוסק כר"ט, שכל הפורש מן המת חייב על מת שני אפי' בו ביום. והראב"ד כר"ע, שאפי' פירש ממתו פטור על השני משום שהוא עדיין מחולל ועומד. אולם, באמת דברי הראב"ד אינם הולמים אפי' את שיטת ר"ע, שהרי מפורש בברייתא נטמא לאחר אותו היום הכל מודים שהוא חייב, מפני שהוא סותר יום אחד, וזה נוגד לכאורה את דברי הראב"ד, שכתב "והכהנים בזמן הזה טמאי מת הן ועוד אין עליהם חיוב טומאה". ולדברי הברייתא מה לי אם הם טמאי מתים, כל שלא נטמאו במת באותו יום יש לחייבם על טומאת כהנים, משום שמוסיפים יום או ימים רבים על טומאתם, או כלשון הברייתא במס' שמחות, "מפני שהוא סותר יום אחד". אולם, להלן יתברר מדברי הסמ"ג, שאין בזה סתירה לדברי הראב"ד.

להבנת הברייתא במסכת שמחות, פ"ד

ונראה, שכוונת הברייתא בזה היא משום שהנוגע במת צריך להמתין ליום השלישי כדי שיזו עליו אפר פרה. ככתוב: "הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר" (במדבר י"ט י"ב). ואם נגע בו ביום במת אחר, אין הנגיעה השניה מוסיפה טומאה על טומאתו, משום שאינה מאחרת את תחילת יום טהרתו. מה שאין כן כשנגע במת ביום אחר, הרי הטומאה השניה סותרת את סדר הזאת מי חטאת ביום השלישי מטומאה ראשונה ומאחרת לו את הטהרה ביום אחד, לכן אי אפשר לומר שאין הטומאה השניה מוסיפה לו טומאה על טומאתו, שהרי מתחילים למנות את יום השלישי להזאה ראשונה מיום השני. שמע מינה שהטומאה השניה כמאן דאיתא דמיא. ולכן, אע"פ שהוא מחולל ועומד מחמת הטומאה ראשונה שלא נטהר ממנה, בכל זאת הטומאה השניה חלה עליו ואינה מתבטלת מחמת טומאה ראשונה.

ואין לפרש ולומר, שמכיון שהראב"ד מדבר בזמן הזה, שאין לנו אפר פרה, אין להתחשב עם אחר זמן טהרתו ע"י אפר פרה, שבין כך אין סיכויים שיהיו לנו תוך ג' ימים, כי הכנת שרפת הפרה לכשיבנה בית המקדש, תקח יותר מג' ימים מכמה וכמה טעמים הלכתיים שאין כאן המקום לפרטם. גם זה אינו נכון, כי מה לנו אם אין לנו אפר פרה. הרי באופן עקרוני הטומאה השניה של יום אחר מעכבת את יום טהרתו, ואינה מתבטלת בטומאה ראשונה. בנוסף על כך אפר הפרה של משה רבינו גנוז לעתיד לבא, וכן מיתר שמונת פרות האדומות היו גונזין מהן ומשיירין לדורות, כמבואר בתוספתא במס' פרה שלהי פ"ג וברמב"ם פ"ג מהל' פרה ה"ד. וא"כ, לכשיבנה בית המקדש, יוציאו מיד את אפר הפרות הגנוזים ויטהרו את ישראל. והרי אנו מצפים ומקוים, שמחר יבנה בית המקדש ויתכן שע"י הטומאה השניה יצטרך לאחר את יום טהרתו ונמצא מוסיף ימי טומאה על טומאתו. אולם, מהסמ"ג דלהלן מתברר שסובר כמו שכתבנו בתחילה, שבזמן הזה אין כאן תוספת ימי טומאה, משום שבין כך אין לנו אפר פרה לטהרו.

ויש עוד לומר, שהברייתא שבמס' שמחות בין לשיטת ר"ט ובין לשיטת ר"ע סוברת שאם אין הטומאה השניה מוסיפה טומאה חדשה, אומרים שבע' לה טומאה ואינה חלה כלל, כפי שאמרו במנחות כד, א, אבל כל שהטומאה השניה מוסיפה טומאה על הראשונה, היא חלה ומוזהרים עליה, אע"פ שהוא כבר מחולל ועומד.

[תק]

אבל הראב"ד מסתמך על רבה במס' נזיר הסובר שאין הולכין אחר תוספת טומאה, אלא הכל תלוי אם הוא מחולל ועומד, שהלכה היא בכהן "להחלו" שכל שהוא כבר מחולל מחמת טומאת מת אין עליו איסור של לא יטמא. ולא חשוב אם הטומאה שניה חלה מחמת התוספת ימים שבה, לכן סובר הראב"ד שהכהנים בזמן הזה שכלם טמאי מתים הם, נחשבים הם לענין טומאה כמחוללים ועומדים לכן אין עליהם איסור טומאה.

לדעת הירושלמי אסור לכלל להתטמא למת אחר גם כשהוא מחולל כבר

אולם, בירושלמי במס' נזיר פ"ג הלכה ה' מפורש ההפך מדברי הרמב"ן הנ"ל והראב"ד, שכן אמרו שם: כהן שעומד בבית הקברות והושיטו לו מת אחר יכול יקבל ת"ל לא יטמא בעל בעמיו, הרי שקיבל יכול יהא חייב ת"ל להחלו, את שהוא מוסיף חילול על חילולו, יצא זה שאינו מוסיף חילול. הרי שלפי דעת הירושלמי אסור מן התורה להתטמא למת אחר, גם כשהוא כבר מחולל ולא פירש מטומאה ראשונה. והדרשה "להחלו" פרט למחולל ועומד, לא בא אלא לפוטרו ממלקות.

וכנראה, שהרמב"ם נקט בשיטת הירושלמי בזה, לכן כתב שהטומאה לקרובים דחוייה היא ולא הותרה לכל לפיכך אסור לכהן להתטמא למת אפי' בעת שמתטמא לקרוביו, וכבר בררנו במאמר מיוחד בשם "הגר"א והירושלמי" שהרמב"ם נוטה לעתים קרובות אחר הירושלמי גם כשזה נוגד את התלמוד הבבלי, וכאן אע"פ שאין לנו הוכחה נגדית מהתלמוד בבלי, הרי הברייתא במס' שמחות הנ"ל עליה מסתמך הרמב"ן, היא בניגוד לדעת הירושלמי. שכן מפורש שם היה עומד וקובר את מתו עד שהוא בתוך הקבר מקבל מאחרים וקובר, פירש הרי זה לא יטמא. הרי שגם לכתחילה מותר לו להתטמא לאחרים כל שלא פירש ממתו. ואין להשוות את הירושלמי למס' שמחות ולפרש את הירושלמי כשלא נטמא לקרוביו, אלא נטמא באיסור לכן אסור לו להתטמא לאחרים. מה שאין כן כשנטמא בהיתר לקרוביו, שאז מותר גם לירושלמי להתטמא גם לאחר ומשום שטומאת קרובים הותרה לכהנים. שאם נאמר כן יוצא שהרמב"ם אין לו על מה לסמוך. אלא בודאי שהירושלמי חולק על הברייתא שבמס' שמחות בכל הנוגע לאיסור להתטמא למת אחר כשהוא מחולל ועומד, בין כשנטמא לראשונה ע"י מתו בהיתר, ובין כשנטמא באיסור ע"י מת אחר.

הרמב"ם: הטומאה דחוייה ולא הותרה.

הרמב"ן והראב"ד: הטומאה לקרובים אינה דחוייה כ"א הותרה וברור שהן שתי שיטות נוגדות זו לזו, הרמב"ם סובר כשיטת הירושלמי, אבל הרמב"ן והראב"ד סוברים כשיטת הברייתא שבמס' שמחות, ועל פיהם יוצא שהטומאה לקרובים אינה דחוייה אצלם, כי אם הותרה ולכן מותר להם להתטמא באותו זמן גם למת אחר. כמו שמוכיחים דברי הרמב"ם הנ"ל שבגלל שטומאה לקרובים דחוייה היא אצל כהנים, לפיכך אסור לכהן להתטמא למת אחר. והיא מעין המחלוקת לענין טומאה אם הותרה או דחוייה בציבור. כמבואר במס' יומא דף

[תקא]

ו, ב. והרמב"ם לשיטתו סובר, שגם שם פוסק שטומאה דחוייה בצבור ולא הותרה, כמו שכתב בפ"ד מהל' ביאת מקדש הלכה טו. וכן פסק הרמב"ם לענין פקוח נפש בשבת, שדחוייה היא השבת אצל סכנת נפשות, כשאר כל המצוות ולא הותרה, כמו שכתב בפ"ב מהל' שבת הל' א. מה שאין כן הרמב"ן והראב"ד סוברים שטומאת כהנים הותרה אצל הקרובים, לכן אין עליו שום איסור להתטמא גם לאחרים. אבל להרמב"ם שסובר, שטומאת כהנים דחוייה היא אצלם, ולפי הסוגיא ביומא הנ"ל כאשר היא דחוייה יש לעשות כל מה שאפשר, שלא תדחה מן התורה, לכן יש לאסור עליהם להטמא למת אחר, כי גם טומאת המת הראשון יש לעשות הכל כדי שלא יתטמאו.

שינוי גדול נוסף, יש בין סוגית הירושלמי במס' נזיר הנ"ל לברייתא שבמס' שמחות, בנוגע למחלוקת ר"ט ור"ע. כי במס' שמחות שנינו נטמא בו ביום ר"ט מחייב ור"ע פוטר. נטמא לאחר אותו היום הכל מודים שהוא חייב מפני שהוא סותר יום אחד. אולם, בירושלמי מובאת מחלוקת זו שבין ר"ט ור"ע על המשנה שם: מי שגזר והוא בבית הקברות, והגירסא שם הפוכה ממס' שמחות, יצא ונכנס ר' טרפון פוטר ור"ע מחייב. אמר לו ר"ט וכי מה הוסיף זה חילול על חילולו, אמר ר"ע בשעה שהיה שם טמא טומאת שבעה, פירש טמא טומאת ערב. יצא ונכנס טמא טומאת שבעה. אמר לו ר"ט עקיבא כל הפורש ממך כפורש מחיו. וכבר הביא הרמב"ן ב"תורת האדם" הנ"ל את גירסת הירושלמי במס' נזיר כמות שהיא לפנינו, וכתב הרמב"ן שהברייתא הזו שנויה שם בחילוף, יצא ונכנס ר"ט פוטר ור"ע מחייב וכו', עד א"ל ר"ט עקיבא כל הפורש ממך כפורש מן החיים. נמצינו למדים משם, שר"ט הודה לבסוף לר"ע, שאם פירש אין זה מחולל ועומד. משום שבשעה שפירש מבית הקברות. מי שנגע בו היה טמא טומאת ערב, וכשחזר לשם הנוגע בו טמא טומאת שבעה משום טומאה בחיבורין, וכל זה סותר את נוסח הברייתא שבמס' שמחות, שם ר"ע הוא הפוטר ולא חזר בו מדבריו, כי בכל מקום מצינו שר"ט אמר לר"ע כל הפורש ממך כפורש מן החיים, כמו שמצינו במס' קידושין דף ס"ו ב'. ובמס' זבחים י"ג א': אמר ר"ט לר"ע כל הפורש ממך כפורש מחיו. ובירושלמי יומא פ"א הל' א' על הפסוק במדבר י', ח' "ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות" — תמימים ולא בעל מומים וכו': הא כל הפורש ממך כפורש מחיו. וכן הוא בספרי דבי רב בפרשת "בהעלותך" פיסקה ע"ה.

גירסת הירושלמי נכונה ואין לחלק בין טומאת כהנים לטומאת נזיר

לכן ברור, שגירסת הירושלמי נכונה, ואי אפשר לתקן אותה עפ"י הגירסא שבמס' שמחות. וגם אין לחלק בין טומאת כהנים לטומאת נזיר, כי לא יתכן שר"ע ור"ט שיטתם הפוכה אצל טומאת כהנים מזו שבנזיר. אלא שתי שיטות חלוקות הן זו שביירושלמי וזו שבמס' שמחות. וכתב הב"י ביו"ד סי' שעג, שגם לגירסת המס' שמחות הלכה כר"ט דמחייב על טומאה שניה, אם פירש אפי' בו ביום, משום סתם משנה בנזיר מ"ב א': אל תטמא אל תטמא והוא מטמא חייב על כל אחת ואחת. ואע"ג דמטמא וקאי. ואף ר"ע מודה דאסור. דקתני רישא פירש הרי זה לא יטמא. ולא פליג אלא בחיובא דפטר בו ביום. ואחרי כן מביא ממס' נזיר ששנו מחלוקות להיפך. וכוונתו של הב"י לירושלמי במס' נזיר הנ"ל.

[תקב]

והרמב"ן ב"תורת האדם" הנ"ל מסיים על סמך גירסת הירושלמי: ושמעין מהני, שאין הכהנים נכנסין לבית הקברות לקבור מת מצוה שלהם, שאפי' היה תפוס בהן בכניסה ובחיבורין מותר להטמא לאחרים, כשהוא פירש מהן לאחר קבורה נמצא מטמא לאחרים ואסור. וכן הביא הב"י כלשון הרמב"ן.

אבל ר"ת כתב, שהלכה כר"ע בההיא דאבל רבתי דנטמא בו ביום פטור ומותר הכהן להכניס מת לבית הקברות ולקבורו, ואפי' לר"ע אסור טומאה בו ביום מדבריהם גדול כבוד מתו שדוחה לא תעשה דדבריהם. והביא ראיה מפרק דם הנדה נ"א א', והרמב"ן והרא"ש דחו ראייתו והעלו כדברי הרמב"ם. עכ"ל הב"י.

והם הם דברי הרמב"ן ב"תורת האדם" הנ"ל ענין כהנים. והרמב"ן דחה את הראיה של ר"ת ממס' נדה באמרו: מה לנו ללמוד הלכה מן הכותי הזה אם הם סבורים כר"ע אנו נפסוק הלכה כמותן? ושם כך היו דורשין להחלו בכל כהן טמא ואפי' נטמא למחר וכו'. וגם התוס' בנדה כתבו כן דכותים לית להו הנם מימרות שבמס' נזיר וככל דברי הרמב"ן מצינו בראש בהלכות טומאה פיסקה ל"ה. שם הביאו את דברי התוס' במס' נדה לדחות את ראייתו של ר"ת.

והנה, אע"פ שהרא"ש כתב שדעתו כדעת הרמב"ם בזה, בניגוד לשיטת ר"ת, הרי ישנו הבדל גדול חשוב בין הרמב"ן, הרא"ש והטור ביו"ד סי' שעג שפסק כהרא"ש, לבין שיטת הרמב"ם. שלפי דעת הרמב"ן וסיעתו כל שלא פירש מן המת מותר לטמא למת אחר. שמתמך על הברייתא במס' שמחות עד שהוא בתוך הקבר מקבל מאחרים וקובר, אבל הרמב"ם במס' אבל פ"ב בגלל שסובר שהטומאה לקרובים דחוייה היא ולא הותרה, כנ"ל באריכות, לפיכך אסור, לפי דעת הרמב"ם לכהן להתטמא למת אפי' בעת שמתטמא לקרוביו כמו שהזכרנו לעיל בשמו.

סיכום ארבעת השיטות בנושא

נמצינו למדים מכל האמור בתשובה זו עד כה, כי ארבע שיטות הן בטומאת כהנים:

(א) שיטת הרמב"ם המחמירה לגמרי, שאוסר על כהן המטמא לקרוביו לנגוע במת אחר גם בעודו נוגע במתו, משום שטומאת כהן לקרוביו דחוייה היא ולא הותרה כמו שנתבאר לעיל.

(ב) שיטת הרמב"ן, הרא"ש, בעלי תוס' בנדה נז, א, בד"ה "ודילמא", והטור ביו"ד סימן שעג והב"י, שכל שלא פירש ממתו מותר לו להתטמא גם לאחרים, אבל אם פירש ממתו אסור לו להתטמא למת אחר משום שמוסיף טומאה על טומאתו, משום תוספת טומאה בחיבורין, שאם יגע בו אחר יטמא שבעת ימים, כאילו נוגע במת. מה שאין כן לפני שפירש שאין בנגיעה במת אחר תוספת טומאה, מותר לו לנגוע במת אחר.

(ג) שיטת רבנו תם, שאפי' פירש ממתו מותר לכהן לכתחילה להתטמא אחר, כמו שנראה מסוגית הגמ' במס' נדה נז, א. גם אם נאמר, שר"ע אסור, אפי' בו ביום, להתטמא למת אחר, מדרבנן מותר לכהן להכניס לבית הקברות לקבור שם מתו ואע"פ שמתטמא במת אחר ביציאתו, כשפירש כבר ממתו, גדול כבוד מתו שדוחה לא תעשה של דבריהם. ואם זה ביום שני לאחר שפירש מן המת אסור

[תקג]

לכולי עלמא להטמא למת משום שמוסיף טומאת יום אחר על טומאתו שנטמא אתמול במתו.

(ד) שיטת הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם, שגם אם פירש מן המת ואפי' ביום אחד כל שלא נטהר מטומאת המת, מותר לכהנים להטמא למת אחר משום דקיימא לן כרבה במס' נזיר מב, ב. "מעתי טומאה וטומאה אפי' פירש וחזר ונגע פטור, והכהנים בזמן הזה טמאי מת הן, ועוד אין עליהן חיוב טומאה והמחייב אותם עליו להביא ראיה". ומאחר שכותב, שהכהנים בזמן הזה אין עליהן חיוב טומאה, כבר הוכחנו לעיל מלשונו של הראב"ד, שכוונתו להתירם, לכתחילה, מבלי להבחין בין אותו היום ליום אחר. וכן נראה מדברי המל"מ בפ"ג מהל' אבל הל"א שהבין כן בדברי הראב"ד. והמל"מ רוצה בתחילה לסמוך על שיטת הראב"ד בתור ספק ויחד עם שיטת "היראים" הנ"ל להתיר לכהנים אפי' לנגוע במתי עכו"ם מטעם ספק ספיקא. אולם, לבסוף, דוחה היתר זה משום שלדעתו, כל חכמי ישראל חלוקים על שיטת "היראים" ועל שיטת הראב"ד גם יחד ואין לעשות ספק ספיקא משתי שיטות מקילות אלו אפי' לענין היתר מגע במת עכו"ם. ואם אין שיטת ר"ת זהה לשיטת הראב"ד, כי ר"ת אוסר לנגוע במת ביום אחר, בכל זאת מסיים הב"י: ולענין הלכה הוה ליה רבנו תם יחידאה והלכה ככל הנך רבוותא דפליגי עליה. ולהלן יתברר שגם הראב"ד אינו יחיד בשיטתו וראויים הם הראב"ד וחביריו לסמוך עליהם בשעת הדחק אפי' במתי ישראל.

ועל דברי הב"י שכתב שר"ת יחידאה הוא, מצינו לגאונים וראשונים אחרים הסוברים כר"ת. שהרי בהלכות גדולות, בהלכות טומאה, מתיר לכהנים ליכנס לבית הקברות ומיטמא להן. משמע שנכנס ללא הגבלת מקום. וכן מביא הבריייתא של מס' שמחות כהן הדיוט שנטמא לקרוביו אל יטמא לאחרים ואפי' בו ביום, במה דברים אמורים בזמן שיש שם כדי נושאי המטה וקובריה, אבל אין שם כדי נושאי המטה וקובריה מטמא, ופירש בספר "היראים" בסי' א עמוד טהרה, את דברי הבה"ג שסובר שאין איסורו בו ביום אלא מדרבנן. והרי זה כשיטת ר"ת שכתב שאם פירש בו ביום אין האיסור אלא מדרבנן.

ובשיירי "כנסת הגדולה" על הטור יו"ד סי' שמג, סעיף ה כתב על דברי הב"י, שלא ראה הרב ספר א"ח שאם היה רואהו היה רואה כמה רבוותא עומדים בסברת ר"ת ז"ל. וז"ל א"ח כתוב במסכת שמחות היה עומד וקובר את מתו מקבל מאחרים וקובר, וכו', ומכאן סמכו בהרבה מקומות שכהן נכנס אחר מתו לבית הקברות ולקברו בין אחרים. וכן פשט המנהג בלונדון ובהר, וכן עשה מעשה החכם ר' שאול הכהן. וכן נמי עשה מעשה ה"ר יצחק הכהן כשמת בנו ונטמא על בנו ועמד על קברו, וכמה מעשים נעשו בארץ להיתר. וכל אלו סוברים כר"ת, שאפי' אם פירש אין בו איסור טומאה, או שאיסורו מדרבנן בעלמא, ומשום כבוד הבריות התירו לו. ובספר ארחות חיים הוצ' מקיצי נרדמים, בהל' טומאה סובר בזה כהרמב"ם בניגוד גמור לר"ת.

והנה ברור, שלפי דעת הראב"ד, אפשר למצוא היתר לכהנים ללמוד בבי"ס לרפואה, באשר הוא קובע שהכהנים בזמן הזה טמאי מתים הם, ועוד אין עליהם חיוב טומאה, והמחייב אותם עליו להביא ראיה. ומשמע שלפי דעת הראב"ד אין איסור טומאת כהנים בזמן הזה, ולא רק לומר שאין עליהם חיוב מן התורה, כמו

[תקד]

שכתב המל"מ בפ"ג מהל' אבל הל"א לדעת הראב"ד, משום דלא הזהיר הכתוב מהטומאה כהן ונזיר אלא בזמן שהם טהורים, אבל אם הם טמאים, אף שפירשו מן המת מ"מ אינם מוזהרים עוד על הטומאה מדכתיב "ולא יחלל", דוקא במי שהוא מחלל עצמו בטומאה זו. אבל הכהנים בזמן הזה טמאי מתים הם לכן "ליכא איסור טומאה בזמן הזה" לפי הראב"ד. אולם, המל"מ כתב, שכל המחברים כלם, ראשונים ואחרונים, פליגי על סברת הראב"ד הלזו. ובשו"ע יו"ד סי' שעג ס"ז נפסק, שאסור לכהן להתטמא למת אפי' בעת שמיטמא לקרוביו, כשיטת הרמב"ם המחמיר ביותר, וכמו שכתב שם הגר"א בבאורו בס"ק י"ז, שהמחלוקת בין ר"ט לר"ע הוא לחיוב, אבל לאיסורא כולי עלמא מודי, ודלא כר"ת.

אמנם, הרמ"א הגיה שם "ודוקא לאחר שפירש ממתו, אבל בעוד שהוא עוסק במתו מותר ליטמאות אף לאחרים", וזה נוגד את דעת הרמב"ם הסובר, שגם בעודו נוגע במתו אסור לו להטמא למת אחר. וגם אינו סובר כשיטת ר"ת שכתב שבאותו יום גם אם פירש מן המת מותר לו לנגוע במת כנ"ל. אבל מודים שביום אחר אסור לנגוע במת משום שמוסיף טומאה על טומאתו. לכן, אין, לכאורה, בשיטה זו, כדי לפתור את בעיתם של הסטורנטיים הכהנים יראי ה', החפצים ללמוד חכמת הרפואה, ואי אפשר להם לעשות זאת מבלי לעסוק באנטומיה.

אמנם, אפשר לסמוך בשעת הדחק על הראב"ד, שמתיר לכהנים בזמן הזה שהם טמאי מתים, להטמא למת, משום שאינם מוסיפים טומאה על טומאתם, אבל כבר שלל המל"מ בפ"ג מהל' אבל הנ"ל אפשרות כזאת, לסמוך למעשה על שיטת הראב"ד, או אפי' לצרף את דעתו להתיר לכהנים לטמא למתי עכו"ם מטעם ספק ספיקא, משום שיחידאה הוא הראב"ד בזה, ולפי דעת המל"מ היא שיטה חורגת מכל הפוסקים.

לסמ"ג שיטה דומה להראב"ד

אולם, מצאנו לו חבר גדול לראב"ד בזה, הלא הוא הסמ"ג בעשין רל"א, שכתב: "מצאתי בשם רבינו יעקב, שבזמן הזה כהן המטמא בבית הקברות אינו לוקה". ומביא ראיה, דתניא במס' שמחות הרי שקבר את מתו ובא מת אחר, כל זמן שעוסק בבית הקברות יכול לעסוק בו, פירש מן הקבר אם חזר וקבר לוקה, דברי ר"ע. ר"ט אומר כל היום אינו לוקה, מפני שאינו מרבה עליו ימי טומאה, ובהלכות גדולות פוסק כר"ט. ואם כן בזמן הזה מה מרבה טומאה יש, כיוון שמי חטאת אינם נוהגים. הרי שהסמ"ג ולדעתו גם ר"ת סוברים כהראב"ד, וגם נתלים באילן גדול בבה"ג בזה שפוסק כר"ט. ולכאורה הם הולכים לפי גירסת הירושלמי שר"ט ור"ע מחייב. אבל אין זה מתקבל על הדעת, שכן מהירושלמי משמע, שיש לפסוק כר"ע שהרי הודה לו ר"ט לר"ע, שאמר לו כל הפורש ממך כפורש מחייו. אלא גירסא הפוכה היתה לו לסמ"ג במס' שמחות. ואע"פ שבמס' שמחות מסיימת הברייתא במאמר נטמא לאחר אותו היום הכל מודים שהוא חייב, מפני שהוא סותר יום אחד, סובר רבינו תם ואתו הסמ"ג שזה רק בזמן שיש אפר פרה, שע"י הטומאה השניה מפסיד יום אחד לטהרתו, אבל בזמן הזה שאין לנו אפר פרה, אינו מפסיד כלום בנגיעה למחרת במת אחר, משום שאין בו תוספת טומאה על טומאתו, לכן מותר לכהן לכתחילה לנגוע במת, מאחר שהוא כבר טמא ואין עליו

[תקה]

תוספת טומאה. והרי הסמ"ג מעתיק בשם ר"ת את דברי הראב"ד. אלא שעדיין אין לנו ראיה להתיר לכתחילה כי בדברי הסמ"ג מדובר על מלקות. וראיתי בשו"ת "שער אפרים" לגאון מוה"ר אפרים כץ מווילנא, עמיתו של בעל הש"ך, שדן בסי' צ"ג בנושא זה. והביא את שיטת הרמב"ן והרא"ש בהל' טומאה, שמחמירים אם פירש ממתו, ולבסוף הביא את שיטת ר"ת שפוסק כר"ע במס' שמחות שמיקל בו ביום אפי' אם פירש, ומסיק שם, שאפי' שהיה ר"ע אוסר לכתחילה, מ"מ בנידון דידן נראה שמותר משום כבוד הבריות הדוחה טומאה דדבריהם, וה"שער אפרים" התעלם לגמרי משיטת הראב"ד והסמ"ג המקילים גם לאחר אותו יום כנ"ל.

תמיהת ה"זרע אברהם" על הבית-יוסף ועל הראב"ד

וכבר עמד על כך בשו"ת "זרע אברהם" להגאון מוה"ר אברהם יצחקי, שכיהן כאב"ד ור"מ בירושלים, לפני קרוב לשלש מאות שנה, והאריך מאד בנושא זה בסימן י"ז ותמה על הב"י, שכתב שר"ת יחידאה הוא בהיתר זה, הרי הראב"ד, הסמ"ג והבה"ג סוברים כר"ת, ומתירים להטמא למת אחר אף אם פירש מן המת הראשון ואפי' לא באותו היום. ה"זרע אברהם" גם תמה על דברי הראב"ד שהוא דלא כר"ע ודלא כר"ט, כי שניהם סוברים שאם נטמא לאחר אותו יום דברי הכל חייב מפני שסותר יום אחד. ולמה הראב"ד מתיר בזמן הזה לעולם. והוא דוחה את הסברא שהעלינו לעיל "דמאי דפטר הראב"ד לכהנים בזמן הזה, משום דהשתא לא שייך הך טעמא דסתר יום אחד, משום דלית להן טהרה השתא דליכא אפר פרה". אם לא שנאמר דס"ל להראב"ד דאין לחוש לברייתא זו דאבל רבתי, מאחר דרב הונא ורבה לא חשו לה, וכתב "הזרע אברהם" שגם ה"השלטי גבורים" כתב כהראב"ד להקל בטומאת כהנים בזמן הזה. ומסיים שם ה"זרע אברהם": אמור מעתה דמה שכתב מר"ן ז"ל ב"י דסברת ר"ת ז"ל יחידאה היא, אחר המחילה אישתמיטי ליה דברי כל הני רבוותא ומדבריהם למדנו להקל בנדון שלפנינו.

בשעת דחק גדול ניתן לסמוך על הבה"ג, הראב"ד, ר"ת וה"שלטי גבורים"

אי לזאת, לכאורה, ראויים הם גדולי עולם אלו ביניהם הבה"ג והראב"ד, ר"ת וה"שלטי גבורים" לסמוך עליהם בשעת דחק גדול, ולהתיר לסטודנטים ללמוד חכמת הרפואה. כמו שמתירים ה"שער אפרים" וה"זרע אברהם" משום כבוד הבריות, או משום מצוה. ה"ה כדי ללמוד אמנות שגם היא מצוה, כמו ששנינו בקידושין כט, א, האב חייב בבנו למולו וכו' וללמדו אומנות, ור' יהודה אמר כל מי שאינו מלמד את בנו אומנות כאילו מלמדו ליסטות. ובירושלמי קידושין פ"א הל"ז תני ר' ישמעאל ובחרת בחיים — זו אומנות. אין לטעון כנגד זה, שהרי יכול ללמוד אומנות אחרת ולא דוקא רפואה. התשובה היא — שאין אדם למד אלא מה שליבו חפץ, כמו שאמרו במס' ע"ז יט, א, לענין לימוד תורה, הוא הדין בשאר חכמות שבעולם, כי יתכן שרק ברפואה הקרוב לליבו יראה ברכה ויצליח. וגם היא מקצוע המפרנסת ומכבדת את בעליה, ונפשו חשקה במקצוע זה.

[תקו]

דרך הלכתית המאפשרת לכהנים לימוד אנטומיה

ברם, אחרי כל האמור, אין בכחנו להתיר טומאת כהנים על סמך שיטות הראב"ד וסיעתו, ללא צירוף של היתר אחר, כדי לא לבטל איסור תורה של טומאת כהנים ללא מגבלה, אלא שיש לצרף לשיטה זו המצאה הלכתית אחרת שתפתור לנו את הבעיה. המצאה זו הולמת גם את שיטת הרמב"ן והרא"ש המחמירים עפ"י הברייתא שבמס' שמחות להטמא למת אחר שלא באותו היום, אם זה מדאורייתא או מדרבנן ובזה נוכל להתיר לכהנים ללמוד אנטומיה. וזה לאור שיטת רבינו חיים כהן בתוס' במס' נזיר נד, ב בד"ה "ת"ש", שכתב עפ"י התוספתא במס' אהלות פ"א, שהדין שחרב הרי הוא כחלל, אינו אלא לענין תרומה וקדשים, אבל אין הנזיר מגלח עליה, ואין הכהן מוזהר אלא על המת בלבד. כמו ששנינו במס' שמחות פ"ד כל טומאה שהנזיר מגלח עליה כהן מוזהר עליה, ולכן אין כהן מוזהר על טומאת כלים הנוגעים במת, לפי הרמב"ם והר"י מסימפונס שכל הכלים, פרט לכלי חרס נעשים אבי אבות הטומאה. או על טומאת חרב שהרי הוא כחלל לכולי עלמא. כמבואר בתוס' בנזיר הנ"ל ובפירוש הר"ש בריש מס' אהלות. ולר"ת שכתב הכהן מוזהר על טומאת חרב כחלל. כבר שלח לו רבנו חיים כהן לר"ת "איזה בית אשר תבנו לי". דאם הכהן מוזהר על כלי מתכת שנטמא במת, אין לך בית שאין בו כלי מתכת שהיה באוהל המת או שום מסמר. והרמ"א ביו"ד סימן שס"ט הביא את שתי השיטות של ר"ת וסיעתו האוסרים על כהנים ליטמא לחרב שנטמא במת, ושיטת המקילים, וכתב וכן נהגו להקל ואין נזהרים מזה. וכן סובר הרמב"ם, שאין הכהן מוזהר על כלים הנוגעים במת אע"פ שמיטמא בהן טומאת שבעה, כמו שכתב בפ"ג מהל' אבל ה"ב.

זהו בכל הנוגע לאיסור טומאת כהנים, אבל דינו של הכלי או המתכת הנוגע במת כמת עצמו, שהוא אבי אבות הטומאה, וכל הנוגע בכלי או במתכת טמא ז' ימים כנוגע במת עצמו, כמו שכתב הרמב"ם בפ"ה מהל' טומאת מת ה"ג: כלים שנטמאו במת, בין במגע בין באהל, הרי הן לנוגע בהן כנוגע במת עצמו. מה המת מטמא הנוגע בו בין אדם בין כלים טומאת שבעה אף כלים שנטמאו במת הם והכלים או האדם שיגע בהן טמאים טומאת שבעה. שנאמר בחלל חרב או במת, מפי השמועה למדו שהחרב כמת. וכן כתב רש"י במס' פסחים דף י"ד ב' בד"ה בחלל חרב בנוגע לכלי מתכת הקיש חרב לחלל, מתכת שנגע במת הרי הוא אבי אבות הטומאה כמת עצמו. והנוגע בכלי שנגע במת צריך הזאה שלישי ושביעי, כמו שכתבו בתוס' בנזיר נד, ב, הנ"ל, וכן מטמאין הכלים באהל. וכן כתב הרמב"ם בפ"ז מהל' אבל ה"ח, פרט לנזיר שנגע בכלים הנוגעים במת שלדעת הרמב"ם, אינו מזה בשלישי ובשביעי. ובנוסף לזה סובר הרמב"ם שאין הכלים שנגעו במת מטמאים באהל כמו שכתב בפ"ה מהל' טומאת מת הי"ג לענין בגדים הנוגעים במת שדינם ככלים.

אמנם, הרמב"ן במס' ב"ב דף כ, רוצה לחדש, שאע"פ שאמרו חרב הרי הוא כחלל, אינו מטמא באהל כי אם במגע, ואין הנוגע בו צריך הזאה שלישי ושביעי, אבל כל הראשונים הנ"ל חולקים עליו, וגם הרמב"ם סובר שצריך שלישי ושביעי כנ"ל, וכבר האריך בזה בספר "יראים" סימן שיא ובתשובת הרשב"א סימן תעו דן בנושא זה והביא את חילוקי השיטות שבין הראב"ד שהחרב אינו מטמא באהל.

[תקו]

אבל לדעת רבותינו הצרפתים מטמא באהל. והב"י בסימן שסט הביא דבריו, וכן הרמ"א הנ"ל, שכתב שנהגו להקל על הכהנים, ליטמא בחרב שנטמא במת, והגר"א בבאורו ליו"ד סי' שסט ס"ק ב האריך בשיטות אלו, ומסיום דבריו נראה, שדעתו כדעת הסוברים, שאין הכהנים מוזהרים להטמא לחרב שנגע במת.

אנ' לזאת, אפשר למצוא פתרון להיתר לכהנים ללמוד אנטומיה בב"ס לרפואה, מבלי לעבור על איסורי טומאה למת. עליהם לענוד על צוארם שרשרת או תכשיט של מתכת, באהל המת או שנגע במת, שאז גם לפי הרמב"ן וסיעתו, אין עליו איסור טומאת אהל ולא טומאת מגע למת. משום שהוא נידון כאילו לא פירש מן המת, מאחר שהתכשיט של מתכת הצמוד לגופו דינו כמת עצמו, משום שחרב הרי הוא כחלל, ובכלי מתכת הכל מודים שנעשה כמת עצמו, ולדעת הראשונים הנ"ל מטמא הכלי מתכת שהוא כחלל גם באהל המת, ומחייב הנוגע בו הזאה שלישי ושביעי. ויוצא, שאין בנגיעה במת בחדר נתוחי המתים ללימוד אנטומיה, שום תוספת טומאה, מאחר שהוא מחובר לטומאת חרב שהוא כחלל, המטמא גם הוא כמת עצמו, ודינו כאבי אבות הטומאה. וכשלא פירש מן המת כולי עלמא מודים שאינו חייב על טומאה שניה, פרט לשיטת הרמב"ם האוסר לכתחילה גם כשלא פירש מן המת הראשון, כמו שנתבאר לעיל משום שסובר שטומאה דחוויה היא אצל הקרובים, ויתר הראשונים הנ"ל חולקים על הרמב"ם בזה, כמו שמפורש במס' שמחות, שגם לכתחילה מותר לו להטמא למת אחר כל עוד שלא פירש ממתו. וכמו שכתב הרמב"ן, הרא"ש וסיעתם. וזה, שאין הנזיר והכהן מוזהרים על טומאת חרב כחלל, לפי שיטת רבנו חיים כהן הנ"ל וסיעתו, וכן היא שיטת הרמ"א בשו"ע כנ"ל אין בזה כדי לאסור הנגיעה במת. מכיוון שמבחינת דרגת הטומאה עצמה, אין בנגיעה במת, כדי להוסיף על דרגת הטומאה שעליו מכח חרב הרי הוא כחלל לפי שיטת התוס' והראשונים הסוברים שגם טומאת חרב כחלל מטמא באהל וטעון הזאה שלישי ושביעי. כמו שנתבאר לעיל ולפי המבואר במס' שמחות הנ"ל בסמ"ג עשין רל"א הנ"ל ובתוס' במס' נזיר, שאין חייבים על טומאה שניה, אלא כאשר יש בה תוספת טומאה על הטומאה הראשונה שאז השניה חלה על הראשונה. אבל כל שאין בשניה כדי להוסיף טומאה יתירה על הראשונה, אין השניה חלה. גם אם אין לומר בזה שהוא מחולל ועומד, כגון בנידן דידן שהכהן נוגע במתכת שהוא כחלל, מאחר שהטומאה הראשונה ע"י חרב שהוא כחלל אינה אסורה על הכהנים, ולא נתחלל על ידה, מכל מקום אין הטומאה השניה מוסיפה בדרגת הטומאה עצמה על הטומאה הראשונה, של החרב כחלל, אינה חלה ואינה אסורה על כהן ונזיר, כמו שנראה מפירושם של התוס' ושל הראב"ד והסמ"ג. שרק כשיש בטומאה השניה כדי להוסיף טומאה על טומאתו אסור לכהן. אבל בנידן דידן אין עליו שום תוספת טומאה. ולכן אין הטומאה שניה חלה עליו, משום דשבע לה טומאה כמו שאמרו במנחות כנ"ל.

אמנם מהצל"ח במס' ברכות דף יט, ב משמע, לכאורה, שטומאה ראשונה המטמאה באהל כמת, אלא שהכהן אינו מוזהר עליה, כגון גולל ודופק, אינה מפקיעה איסור טומאת כהנים ע"י נגיעה במת, או ע"י טומאה רצוצה וכיוצא"ב שהכהן והנזיר מוזהרים עליהם. שכן הקשה שם הצל"ח, על דברי ר' אליעזר

[תקח]

בר צדוק שאמר מדלגין היינו ע"ג ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל וכו'. ופירשו שם בגמ' הטעם משום דרוב ארונות יש בהן חלל טפח. וגזרו על שיש בהן משום שאין בהן ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהן רבנן. והקשה הצ"ח: למה הוצרך להקדים הטעם משום שרוב ארונות יש בהם פותח טפח, אפי' מחצה על מחצה מותר כיוון שהיה זה בהליכה לקראת מלכים ומסתמא רבים היו שם, והרי היא ספק טומאה ברה"ר שטהור. ותירץ הצ"ח לפי שיטת התוס' שכיסוי הארון הוא גולל, שאין הנזיר והכהן מוזהרים עליו, כמבואר במשנה נזיר נד, א, ואם כן לענין טומאה וטהרה אין כאן שום נפקותא, דבודאי נטמא ר' צדוק הכהן בזה הגולל, והספק הוא רק לענין טומאת כהן, אם הכהן מוזהר עליו, או לא ואין זה נקרא ספק טומאה ברשות הרבים אלא הוא ככל שאר ספיקות באיסורין שספק תורה לחומרא אפי' ברשות הרבים.

ברם, לפי דברינו, כל שנטמא הכהן טומאת ז' בחרב כחלל שדינו כמת וטעון הזאה שלישי ושביעי גם אם היא טומאה שאין הנזיר מגלח עליה, אין על הכהן איסור להטמא למת אחר. משום שהוא טמא ועומד, ואין טומאה חלה על טומאה. והוא כמחולל ועומד, כל שלא פירש מטומאה הראשונה, טומאה שניה לא חלה עליו, משום שאינו מוסיף על הטומאה הראשונה. וממילא הוא הדין כשנטמא מקודם בגולל ודופק, שג"כ אין הנזיר והכהן מוזהרים עליהם, למה חששו שם מפני איסור טומאה רצוצה הלא הוא מחולל ועומד ע"י טומאת הגולל והדופק, שג"כ מטמא באהל. ואפשר לחלק בין טומאת גולל ודופק לבין טומאת חרב הרי הוא כחלל, שאין טומאה שניה חלה עליו. משום שגולל ודופק טומאתם מדברי סופרים כמו שכתב הרמב"ם בפ"ב מהל' טומאת מת הל' טו, לכן קלושה טומאתם מטומאת אהל המת, ויש בה תוספת טומאה מדאורייתא. לכן אין זה מחולל ועומד ע"י טומאת גולל ודופק. מה שאין טומאת חרב כחלל היא מן התורה, לכן אין הטומאה השניה חלה עליו, כל שלא פירש מן החרב כחלל.

הפתרון המוצע הולם גם את דעת הרמב"ן, הרא"ש וסיעתם

פתרון זה הולם גם את שיטת הרמב"ן, הרא"ש וסיעתם, גם לא לפי שיטת הסמ"ג בכוונת ר"ת, כמו שכתבו בתוס' בנזיר, שבעינן תוספת טומאה ראשונה, וגם אם לא נתחלל הכהן ע"י איסור טומאה. כי בין כך אין הטומאה מחללת את הכהן, ואין זה אלא ביטוי הלכתי לשבע ליה טומאה אצל איסור כהן ונזיר. כמו לענין טומאת סדין ומנחות כמו שאמרו במס' מנחות כד, א, וכמו שפירש שם רש"י בד"ה "הא" שבע ליה טומאה ראשונה ולא יקבל עוד טומאה אחרת. ואע"פ שאין ראיה לדברינו משם, יש זכר לפירושינו שיש לחלק בין מחולל ועומד לאי תוספת טומאה. אלא שלפי שיטת הרמב"ן, במס' ב"ב הנ"ל שבחרב כחלל אין דין הזאה ג' וז' וגם יתכן שאינו מטמא באהל, כפי שיטת הרמב"ם הנ"ל נופלת המצאה זו לדעת הרמב"ן. מכיון שהטומאה השניה כשנוגע במת מוסיפה על טומאת חרב כחלל, בכך שטעון הזאה ג' וז' ויש כאן תוספת ימי טומאה משא"כ לפי התוס' וסיעתם הנ"ל, אין בטומאה השניה במת עצמו שום תוספת טומאה על טומאת חרב כחלל.

[תקט]

אי לזאת מצד אחד יכולים לסמוך על המשולש הגדול של שיטת הראב"ד, רבנו תם והסמ"ג המתירים, לכתחילה ללא כל צירוף היתר אחר, לכהנים בזמן הזה לטמא למתים לצורך מצוה משום שהם כבר טמאי מת. ומאידך לצרף את ההיתר הנ"ל של ענידת תכשיט של מתכת שנטמא במת, כדי שיהי' נדון כאילו לא פירש מן המת, ואז מותר הוא בנגיעה במת גם לשיטת הרמב"ן והרא"ש סיעתם, ראויים הם עמודי עולם אלו לסמוך עליהם בשעת דחק גדול מעין זה שבנדון דידן, שהיא שאלת רבים להתיר טומאת כהנים בלמוד חכמת הרפואה בזמן הזה שהם כהני חזקה. כמו שכתב הרמב"ם בפ"כ מהל' איסורי ביאה "כל כהנים בזמן הזה בחזקה הם כהנים, ואין אוכלין אלא בקדשי הגבול". ונמצא ההיתר מבוסס על שיטת הראב"ד רבנו יעקב והסמ"ג מצד אחד, ועל התקנה שלנו שיחזיק צמוד לגופו כלי מתכת שנטמא באהל המת שלפי שיטת הרמב"ן, הרא"ש וכן לרבנו תם, דינו כלא פירש מן המת, ואין עליו איסור טומאה שניה. וכל זה בצירוף שיטת הרמב"ם שהכהנים בזמן הזה הם כהני חזקה, וכל כהאי גוונא אפשר לסמוך בשעת הדחק על כל השיטות הנ"ל להתיר לסטודנטים כהנים ללמוד בבית-ספר לרפואה אנטומיה.

כניסת כהנים לבתי-חולים

בדרך זו אפשר לפתור בעיה חמורה אחרת של איסור כניסת כהנים לבתי חולים רבים בארץ, מאחר שבבתי-חולים נמצאים כמעט תמיד מתים, השהים במחלקות לפחות שעתיים לאחר המות. ובמכונים הפתולוגיים של רוב בתי החולים נמצאים כל הזמן גופות וחלקי גופות ואברים ללימוד ולמחקר, ואם המכונים נמצאים באותו מבנה של בית החולים אסור לכהנים להכנס לבית החולים, כאשר אין דלתות כפולות למחלקות, וגם אם הדלתות סגורות כל שהמתים יוצאו דרך הדלתות האלה, נחשבים כל הפרוזדורים והקומות התחתונות של בית החולים כאהל הטומאה מאחר שסוף הטומאה לצאת דרך שם, כמו ששינינו במס' אהלות פ"ז מ"ג המת בבית ולו פתחים הרבה כולן טמאים וכו', ופירש במס' ביצה דף י' א, שגזרו חכמים טומאה על מקום שהוא דרך יציאת הטומאה שסופו לצאת דרך שם, ובדף לח, א, בד"ה בדאורייתא, כתב שבסוף טומאה לצאת הטומאה היא הלכה למשה מסיני.

ושנינו בתוספתא אהלות פ"ח בתים הפתוחים לאכסדרה והמת באחד מהן, אם היה דרכו של מת לצאת בחצר, בית שער והבתים טהורים, אם לאו בית שער טמא והבתים טהורים. וכן מפורש בשו"ע יו"ד סימן שע"א ס"ד חצר המוקפת זיזין ואכסדראות וטומאה באחד הבתים, אם כל פתחי הבתים והחלונות נעולין טומאה יוצאת לתחת הזיזין והאכסדראות. והוסיף הרמ"א והטעם הוא הואיל וסוף הטומאה לצאת דרך שם רואין כאילו יצאה. וכמעט בכל בתי חולים בארץ פרט לבי"ח ע"ש "שיבא", ב"תל השומר" המפוזר בביתנים נפרדים, כל יתר בתי חולים בארץ בנויים בתים גדולים ואסור לכהנים להכנס מחשש איסור טומאת מת, הנגרמת ע"י אהל הטומאה, הנמשך מהחדרים במחלקות השונות או מהמכון הפתולוגי. משום שסוף הטומאה לצאת דרך שם. ועל אף המאמצים שנעשו עד כה לא הצלחנו למצוא פתרון הולם, כדי שיוכלו הכהנים להכנס תמיד, וללא חשש,

[תקי]

לבתי החולים הנמצאים במבנים גדולים והמחלקות מרוכזות והמכונים הפתולוגיים נמצאים במבנים משותפים.

קושי גדול יותר מתעורר גם באשפוזם של כהנים חולים בבתי החולים האלה, כאשר החולים נמצאים זמן רב במסגרת בית החולים. ואם כל הפרוודורים נחשבים כאהל הטומאה, הרי כשמת חולה באחת המחלקות, הטומאה מתפשטת מיד לכל החדרים של המחלקות ואולי לכל מבנה בית החולים כשהדלתות שלהן נפתחות. אולם לאור האמור, אפשר לכהנים להשתמש באמצאה הנ"ל לצורך ביקור בבתי חולים בארץ. כי אפשר לענוד שרשרת שהיתה פעם באהל הטומאה או להחזיק מפתח כזה בכיס, או אולר וכיוצ"ב שנטמא אי פעם במת או בבית ובאהל של מת, כי אז יוצא שהכהן, כבר טמא טומאת שבעה כשהוא עדיין מחובר לחרב כחלל שהוא אבי אבות הטומאה, והנוגע בו טמא שבעה, וטעון הזאה שלישי ושביעי. ואע"פ כן אין הכהן מוזהר על נגיעה זו. וכיוון שהוא נוגע והוא במחברין לחרב כחלל, אין אהל הטומאה של בית החולים מוסיף טומאה על טומאתו. כי עיקר האיסור להטמא למת אחר כשפירש מן המת הראשון. הוא כשהטומאה השניה מרבה עליו ימי טומאה או מוסיפה לו טומאה חמורה, כמו שכתבו הראשונים וגם בעל ה"זרע אברהם" הנ"ל שכתב ולדברי בה"ג אף אם פירש וחזר בשביל מת אחר, פוטר אותו משום שלא הוסיף ימי טומאה.

לכן מצאנו תקנה לכהנים הצריכים להכנס לבתי חולים שקיים בהם חשש לאהל הטומאה, שיקחו אתם כלי מתכת כל שהוא, שנטמא במת או שהיה באהל המת. ואז אין עליו חשש איסור להכנס לאהל המת. אין צריך לומר לדעת הבה"ג, הראב"ד, הסמ"ג, ר"ת וה"שלטי גבורים" הנ"ל שבין כך מתירין לכהנים בזמן הזה להטמא לצורך מצוה. אלא אפי' לשיטת הרמב"ן והרא"ש וסיעתם מועילה אמצאה זו להתיר לכהנים להכנס לבתי חולים. ביחוד כאשר החשש הוא לאיסור טומאה מדרבנן לפי שיטות רבים מהראשונים, שסוף טומאה לצאת אינה טומאה דאורייתא כי אם מדרבנן, כמו שכתב רש"י במס' ביצה דף י, א הנ"ל. ואין שם טומאה ודאית בזמן כניסתו לבית חולים כי אם ספק יש שם מת או אברים של מת, ספק אין שם. וגם באישפוזם של כהנים חולים בבתי חולים, שבודאי יהא שם מתים במשך שהיית הכהן בבית חולים. כל שעונדים עליהם שרשרת שנטמא במת או כל כלי מתכת שנטמא באהל המת אפשר לסמוך על הטעמים הקודמים המיוסדים על עמודי ההוראה הראשונים והאחרונים. וה' יאיר עינינו במאור תורתו, ויזרוק עלינו מים טהורים להטהר בזה ובבא.